

MAKTABLARDA ZO'RAVONLIK XOLATLARINI OLDINI OLISHDA MAKTAB PSIXOLOGI TOMONIDAN AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISHLAR

*QASHQADARYO VILOYATI QARSHI SHAHAR
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI BO'LIMIGA
QARASHLI 6-UMUMIY O'RTA TA'LIM
MAKTABINING AMALIYOTCHI PSIXOLOGI
XAMRAYEVA LAYLO SHOYQULOVNA*

Annotatsiya: Maktabda zo'rvonlik bolalar ruhiyati va ta'lim jarayoniga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy muammolardan biridir. Ushbu maqolada zo'rvonlikning turlari, uning kelib chiqish sabablari va oqibatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, zo'rvonlikning oldini olish bo'yicha samarali strategiyalar ko'rib chiqiladi. Profilaktika choralari sifatida maktab psixologik xizmatini rivojlantirish, o'quvchilar bilan tarbiyaviy ishlarni kuchaytirish, ota-onalar va o'qituvchilar hamkorligini oshirish, ijtimoiy va huquqiy dasturlarni joriy etish taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Maktabda zo'rvonlik, profilaktika, o'quvchi xavfsizligi, psixologik xizmat, ota-ona va o'qituvchi hamkorligi, tarbiyaviy ishlar

KIRISH

O'zbekiston va xorijiy olimlarning bir qator ilmiy ishlarida maktab zo'rvonligining sabablari ijtimoiy-iqtisodiy omillar, oilaviy tarbiya va muhit, maktab ichki muhiti va o'quvchilar orasidagi munosabatlar bilan ahamiyatli ekani ta'kidlanadi. Bu haqda O'zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Matbuot xizmati xabar bermoqda. Jumladan, "Maktablarda zo'rvonlikni oldini olish va ijobiy psixologiyani o'qitish metodikasi" loyihasi o'tkazilishi rejaga kiritilgan. Loyiha maktablarda o'quvchilarning emotsional holatini aniqlash va ijobiy psixologiya metodini o'qitish orqali bullingni oldini olish va unga qarshilikni oshirishga qaratilgan. Bu kabi tadqiqotlar o'z samarasini ko'rsatishi, natijada zo'rvonlik xolatlari sezilarli darajada kamayishi lozim.

Asosiy qism

Maktab–nafaqat bilim berish, shuningdek, o'quvchilarning ijtimoiylashuvi va shaxsiy rivojlanishi uchun asosiy joydir. Ammo, oxirgi yillarda maktab muhitida zo'rvonlik holatlari ko'payib, bu nafaqat o'quvchilarni psixologik hamda jismoniy holatiga, balki ta'lim sifati va jamiyat barqarorligiga ham yomon ta'sirini ko'rsatmoqda. Shu bois maktabda zo'rvonlikning turli shakllari mavjud bo'lib, ular jismoniy, ruhiy, kiber zo'rvonlik kabi turlarga bo'linadi. Shu muammoning mavjudligi o'quvchilar orasida qo'rquv va stressni kuchaytirib, ularning bilim olish

jarayoniga bo‘lgan qiziqishini pasaytiradi. Zo‘ravonlikning oldini olish hamda unga qarshi samarali kurashish uchun kompleks yondashuvlar muhim. Shuning uchun maktab psixologik xizmatining samarali faoliyati, o‘qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish hamda huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish kabi chora-tadbirlarni o‘z ichiga oladi. Tadqiqotda maktabda zo‘ravonlikni sabablari, oqibatlarini shuningdek, uni oldini olish yo‘llari tahlil qilinadi hamda samarali strategiyalar taklif etiladi. Maktab muhitida zo‘ravonlikni o‘rganish bo‘yicha maktab psixologlari tomonidan bir qator ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Jumladan:

Qarshi shahar MMTBga qarashli 6- sonli maktab psixologi Xamrayeva Layloxon ustoz tomonidan maktabdagi o‘quvchilar bilan birgalikda zo‘ravonlik xolatlarini oldini olishga qaratilgan bir qator ishlar amalga oshirilmoqda. Ustoz o‘zining harakatlari davomida zo‘ravonlik xolatlarining ishtirokchilari, ularning salbiy xolatlarini va ota – onalar bilan ishlar yuzasidan ko‘zga ko‘rinarli natijalarga erishganlar.

Zo`ravonlikning oldini olish dasturi maktablar, ota-onalar va jamiyat a'zolariga maqsadlarni yetkazish uchun xabardorlik kampaniyasini boshlashni, shuningdek, oldini olish dasturini amalga oshirish va baholash uchun maktablarda kompleks chora tadbirlarni tashkil qilishni o'z ichiga oladi. Siyosat va qoidalarni yaratish, missiya bayonotini, xulq-atvor kodeksini, maktab miqyosidagi qoidalarni va zo'ravonlik haqida hisobot tizimini yaratish, shuningdek, o'qituvchilar va o'l'quvchilarni zo'ravonlik holatlariga qanday munosabatda bo'lishni o'rgatish va o'rgatishning oldini olishda muhim ahamiyatga egadir. Maktablarda qo'rqitish va tengdoshlarning qurboni bo'lishi butun dunyoda o'quvchilar, ota-onalar, o'qituvchilar va maktab rasmiylari uchun jiddiy tashvishga aylandi. Zo`ravonlik jismoniy zo`ravonlik, og'zaki haqorat, mish-mish va g'iybat tarqatish, ijtimoiy izolyatsiya va kiberbullying (Internet va ijtimoiy media orqali haqorat va tahdidlar) kabi turli shakllarda bo'lishi mumkin. Bunday xatti-harakat zo'ravonlik qurboni uchun jiddiy psixologik, hissiy va hatto jismoniy oqibatlariga olib kelishi mumkin. O'smirlar orasida zo'ravonlikning sabablari har xil bo'lishi mumkin. Bu o'z-o'zini hurmat qilish bilan bog'liq muammolar, boshqalar ustidan hokimiyat yoki nazoratni kuchaytirish istagi, salbiy atrof-muhit ta'siri yoki hamdardlik va tushunishning etishmasligi bo'lishi mumkin. Zo`ravonlikka qarshi kurashish maktablar, ota-onalar va butun jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlarini talab qiladi. O'smirlarning yordam so'rashi va zo'ravonlik haqida xabar berishi uchun xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish muhimdir. Maktablar o'smirlarga hissiy aql ko'nikmalarini, nizolarni hal qilish va hurmatli muloqotni o'rgatadigan o'quv dasturlarini taqdim etishi mumkin. Ota-onalar farzandlarini qo'llab-quvvatlash, ular bilan muammolarni muhokama qilish va ularga zo'ravonlik bilan kurashishning samarali strategiyalarini o'rgatish orqali ham muhim rol o'ynashi mumkin. O'smirlar o'rtasida zo'ravonlikning oldini olish turli xil choralarni birlashtirishni talab qiladi, jumladan:

1. Ta'lim va xabardorlik: maktablarda ham, oilalarda ham o'smirlarga qo'rqitish nima ekanligini, uning oqibatlari qanday bo'lishi mumkinligini va qo'rqitishning oldini olish va to'xtatish uchun qanday strategiyalardan foydalanish. mumkinligini tushunishga yordam berish.

2. Xavfsiz muhit yarating: maktablar va jamoat tashkilotlari o'smirlar o'zlarini qulay va himoyalangan his qiladigan xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratishi kerak. Bu zo'ravonlikka qarshi siyosatni qabul qilishni, xulq-atvorning aniq qoidalari va standartlarini o'rnatishni va huquqbuzarlarni tegishli jazolashni o'z ichiga olishi mumkin.

3. Zo`ravonlik qurbonlarini qo'llab-quvvatlash: Zo`ravonlik qurbonlari yordam va yordam olishlari uchun mexanizmlarni yaratish muhimdir. Maktab psixologlari va maslahatchilari zo'ravonlik qurbonlari bilan suhbatlashish, maslahat berish va kurashish strategiyalarini ishlab chiqishda yordam berishlari kerak.

4. Ota-onalar ishtiroki: ota-onalar Zo`ravonlik ning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Ular o'z farzandlari bilan faol muloqot qilishlari, ularni qo'llabquvvatlashlari, muammolarni muhokama qilishlari va ularga zo'ravonlik bilan kurashishning samarali strategiyalarini o'rgatishlari kerak. Ota-onalar, shuningdek, qo'rqitishga javob berishlari kerak, bu haqda maktabga xabar berish va yechimlarni ishlab chiqish uchun o'qituvchilar bilan ishlash kerak.

5. Profilaktik chora-tadbirlar: Zo`ravonlik paydo bo'lishidan oldin uni oldini olish muhimdir. Bunga ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari uchun treninglar berish, qo'llab-quvvatlash guruhleri va shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish, boshqalarga nisbatan bag'rikenglik va hurmatni rivojlantirish kiradi. Zo`ravonlik qurboni uni tinglashga va qiyin vaziyatda uni qo'llab-quvvatlashga tayyor bo'lgan odam borligini bilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Konfutsiy. Suhbat va mulohazalar. Toshkent – 2014. “Yangi asr avlodi” nashriyoti. 56-b.
2. “Maktabgacha pedagogika”. Darslik. F.R.Qodirova, Sh.Q.Toshpo‘latova, N.M.Kayumova, M.N.A‘zamova. Toshkent – 2019 yil. “Tafakkur” nashriyoti.
3. Vygotskiy L.S. – “Psixologik rivojlanish nazariyalari”
3. Galperin P.Ya. – “Diqqat va bilish jarayonlari”
4. O‘zbekiston Respublikasi ta’lim qonunlari va metodik qo‘llanmalar
5. Internet ma’lumotlari. 23, Issue 10, 24.